

تجربیهایی از گذشته
کاربرد رادیو آموزشی
در کشورهای روبه رشد

• ترجمه: مینا خدادادی

این مقاله نقش رادیو به عنوان یک رسانه آموزشی را از جهات مختلف بررسی می‌کند و به طور شفاف و واضح روش‌های آموزشی و ملاحظات آن را که باید در برنامه‌های آموزشی رادیو در نظر گرفته شوند بازبینی می‌نماید.

مقدمه

رادیو به‌طور گسترده به عنوان یک رسانه آموزشی در کشورهای رو به رشد مورد استفاده قرار می‌گیرد. گزارش‌ها نشان می‌دهند که برنامه‌های آموزشی در بسیاری از کشورها مورد حمایت قرار گرفته‌اند. برای مثال می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- تایلند: آموزش ریاضی به کودکان مدرسه‌ای و برای آموزش معلمان و برنامه‌های تحصیلی دیگر
- هند: برای توسعه روستایی
- سوئیس: برنامه‌های سلامتی
- مالی: برنامه‌های آموزش ادبیات
- کلمبیا: برنامه‌های آموزشی متنوع
- مکزیک: آموزش ادبیات و برنامه‌های دیگر
- نیجریه: برنامه‌های آموزشی واحدهای مدیریت بخش کشاورزی

- فیلیپین: آموزش تغذیه
- گواتمالا: برنامه‌های آموزشی جهت تغییر در روش‌های کشاورزی و بهبود تولید

- سری‌لانکا: برنامه‌های تنظیم خانواده و سلامتی
 - ترینیداد و توباگو: آموزش تغذیه با شیر مادر
 - کره‌جنوبی: تنظیم خانواده
 - بوتسوانا: آموزش اجتماعی
 - جمهوری دومینیکن: برنامه‌های آموزشی دروس ابتدایی
 - پاراگوئه: آموزش دروس ابتدایی
- رادیو آموزشی جهت موارد مختلف آموزشی انجام وظیفه می‌کند. در بعضی موارد آموزش مطالب چاپ‌شده‌ای هستند که توسط گروه‌های متفاوت یا مراکز آموزشی را در اختیار مردم قرار گرفته‌اند. در برخی موارد، این فرصت برای شنونده مهیا می‌گردد که جواب سؤالاتش را از طریق این شبکه بگیرد. این مقاله قصد دارد برخی از روش‌های آموزشی که رادیو در آن نقش داشته ارزیابی کند. به علاوه در این مقاله برخی از مطالعات ارزشمند بازبینی می‌شوند.

رادیو کشاورزی

یکی از مهم‌ترین و شایع‌ترین مثال‌های رادیو آموزشی «رادیو کشاورزی» است که اولین بار در سال ۱۹۴۱ در کانادا به‌صورت یک برنامه توضیحی آغاز به‌کار کرد و به مرور بسیاری از کشورهای رو به رشد از آن الگوبرداری کردند. بعد از ده سال حاکمیت آن که رادیو و تلویزیون کانادا، وزارت کشاورزی این کشور و آموزش و پرورش بزرگسالان بودند، جهت ارزیابی برنامه و تأثیراتش بر افراد توسط سازمان یونسکو دعوت شدند. ارزیابی‌های به‌عمل‌آمده توسط آنها استفاده از روش‌های چندرسانه‌ای، مطالب

چاپ‌شده، روش‌های دوجانبه و تکنیک‌های متفاوت تولید (مثل نمایش، مصاحبه، بحث و تبادل نظر) بود. در مورد برنامه‌هایی که در جوامع روستایی اجرا می‌شود باید مشکلاتی نظیر نحوه کشاورزی، توسعه روستایی، آموزش روستایی و سواد مدنظر قرار گیرد. گرچه اغلب این مسائل اکنون در اکثر کشورهای درحال-توسعه معرفی شده‌اند.

در یک مطالعه که توسط سازمان یونسکو انجام شد، پاول نورات تأثیرات رادیو کشاورزی را در پونای هند مورد بررسی قرار داد. او ۱۴۵ روستا را به دو صورت گروهی و غیرگروهی ارزیابی کرد. هر گروه بیست نفر عضو داشت که دوبار در هفته به مدت سی دقیقه به رادیو گوش می‌کردند. موضوعات برنامه‌ها، کشاورزی، سلامتی و سواد بود. اعضای گروه قبل و بعد از پروژه و چهار بار در طی پروژه مورد بررسی قرار گرفتند. در آخر این نتیجه حاصل شد کسانی که به‌طور گروهی به رادیو گوش می‌کردند در مقایسه با کسانی که به‌طور غیرگروهی به رادیو گوش می‌کردند مطالب بیشتری آموختند.

رادیو کشاورزی با وجود اینکه چندان انتظاری از آن نمی‌رفت، به عنوان نماینده‌ای جهت انتقال اطلاعات بسیار موفق بود. افزایش دانش قبل و بعد از پروژه در روستاهای مورد بررسی به‌خصوص در گروه‌ها بسیار چشمگیر بود.

آبل تحقیقی در زمینه تأثیرات گوش کردن گروهی در اجتماعات روستایی انجام داد. او تعدادی از روستاها را در یک منطقه از هندوستان انتخاب کرد و در هر یک از آنها یک گروه داوطلب از کشاورزان تشکیل داد. تمام گروه‌ها به یک برنامه بیست و پنج دقیقه‌ای که مورد علاقه روستائیان بود گوش کردند. در بعضی از گروه‌ها بحث و تبادل نظر یا تصمیم‌گیری‌های گروهی پیش می‌آمد و در بقیه گروه‌ها فقط گوش می‌کردند و هیچ کار دیگری انجام نمی‌دادند. نتایج نشان داد که گوش کردن گروهی که بعد از آن بحث و تبادل نظر انجام می‌شد بسیار مؤثرتر بود. تصمیم‌گیری گروهی نیز موضوع مهمی به‌شمار می‌رفت که کشاورزان را قادر به حل مشکلاتشان در یک جمع خودمانی می‌کرد.

در سال ۱۹۵۶ در هند «پروژه رادیویی ماهاراشترا» انجام شد. هدف این پروژه این بود که کارایی این رادیو بر شنوندگان روستایی که تعداد زیادی از آنها بی‌سوادند و زیاد به رادیو گوش نمی‌کنند مورد بررسی قرار گیرد. اهداف این پروژه تشویق مردم در گوش کردن به رادیو و تبادل نظر آنها در جهت افزایش دانش کشاورزان و فعالیت‌هایی بود که باعث تصمیم‌گیری‌های بهتر و اقداماتی جهت بهبود زندگی روستایی می‌شود. ارزیابی نشان داد که در این گروه‌های روستایی فعالیت‌های خوبی انجام می‌شود ولی در بعضی اوقات تصمیم‌گیری‌ها به‌دلیل کمبود امکانات چندان موفق نبودند. برای مثال یک بار نتیجه گرفته شد تا برای افزایش تولید دانه برنج از کود آبه‌ستن‌کننده استفاده شود، در حالی که این نوع

کود در دسترس کشاورزان آن منطقه نبود. به طور کلی نتایج نشان داد که گوش کردن گروهی بسیار موفق تر از گوش کردن فردی است. در یادگیری مطالب، افراد بی سواد مثل باسوادها مطالب را می آموزند.

در جمهوری بنین، رادیو برای آموزش به روستائیان مورد استفاده قرار گرفت. بنابراین گروه‌های کوچکی تشکیل شد که به آنها کلپ‌های رادیویی می‌گفتند. در این گروه‌ها رؤسای روستا و سرپرستان رادیو به همراه مجریان برنامه حضور داشتند. بعد از گوش کردن به رادیو تبادل نظر انجام می‌شد. در نهایت بعد از یک سال و نیم کلپ‌های رادیویی تشکیل شدند و یک گروه مسئول تنظیم برنامه‌های این بخش گردید. سؤالات مطرح شده در کلپ‌های رادیویی به عنوان موضوعات برنامه‌ها انتخاب می‌شدند. یک سال بعد سمیناری تشکیل شد تا نتایج رادیو کشاورزی مورد ارزیابی قرار گیرد. نتایج نشان داد که رادیو کشاورزی به عنوان یک وسیله مؤثر و اطلاع‌رسان به کشاورزان معرفی شده است.

کشاورزان از طریق آموزش رادیو، یاد گرفتند که چگونه بهتر کار کنند، حتی کارکردن با ابزارهای جدید که تکنیک‌های جدید داشتند نیز به آنها آموزش داده شده بود. موفقیت به دست آمده در این روش نشان داد که رادیو از راه گوش کردن، تبادل نظر و استفاده از روش‌های سمعی-بصری می‌تواند باعث تغییر در روش‌های سنتی کشاورزی گردد.

کشاورزان از طریق آموزش رادیو، یاد گرفتند که چگونه بهتر کار کنند، حتی کارکردن با ابزارهای جدید که تکنیک‌های جدید داشتند نیز به آنها آموزش داده شده بود. موفقیت به دست آمده در این روش نشان داد که رادیو از راه گوش کردن، تبادل نظر و استفاده از روش‌های سمعی-بصری می‌تواند باعث تغییر در روش‌های سنتی کشاورزی گردد.

در تایلند نیز یک تحقیق روی برنامه رادیو کشاورزی انجام شد. هدف این تحقیق تقویت کشاورزی موجود و دستیابی به اطلاعات مربوط به نقش رادیو بر کشاورزی در تسهیل ارتباط بین کشاورز به عنوان شنونده و خدمات رادیو بود. برنامه‌ها شامل مصاحبه با متخصصان، تبادل نظر از طریق گروه‌های شنونده، اطلاعاتی و پاسخگویی به سؤالات ابراز شده توسط گروه‌ها بود. ارزیابی به عنوان بخش اصلی پروژه در نظر گرفته شده بود. روش‌های زیادی برای جمع‌آوری اطلاعات در نظر گرفته شد؛

مثلاً، گزارش‌های هفتگی، ملاقات از روستاها، نظرخواهی، مطالعات مجریان و اعضای رادیو، مطالعات اعضای انجمن‌های محلی، سمینار با اعضای گروه. نتایج ارزیابی دریافت که تبادل دو جانبه اطلاعات بین کشاورزان و برنامه‌سازان بهبود پیدا کرد. تعداد کشاورزانی که با متخصصان تماس می‌گرفتند بیشتر شد، چون کشاورزان احساس می‌کردند که متخصصان سعی در تهیه اطلاعات مربوط به نیازهای آنان دارند.

به دلیل علاقه‌مندی کشاورزان به محتویات پخش شده در کانال‌های ارتباطی مثل رادیو و ملاقات از مردم، جمع‌آوری اطلاعات و یادگیری شفاهی بهبود چشمگیری پیدا کرد.

یادگیری و ارتباط

ارزیابی برنامه‌های ارتباطی، پروژه‌ها و تجربیات به دست آمده نشان می‌دهد که رادیو بارها ثابت کرده که توانایی آموزشی خوبی دارد و می‌تواند فرضیات و اطلاعات جدید ارائه دهد. البته اگر رادیو از طریق مطالب چاپ شده آموزش دهد، تأثیر بیشتری خواهد داشت. برای مثال، در پروژه‌ای که در نیکاراگوئه انجام شد و در آن از طریق رادیو به دانش‌آموزان ریاضیات تدریس می‌شد، دانش‌آموزانی که از طریق رادیو درس آموخته بودند نسبت به کسانی که در کلاس درس بودند در آزمون پایان ترم نمرات بسیار بالاتری دریافت کردند.

ارزیاب‌های پروژه به این موضوع دست یافتند که درس‌های رادیو در افزایش سطح دانش کسانی که خیلی کم می‌دانستند (که در این پروژه دانش‌آموزان روستایی بودند)، بسیار مؤثر بود. استفاده از روشی که سرگرمی، شوخی و خنده و آموزش را در هم ترکیب کرده بود به عنوان یک روش مؤثر شناخته شد. نتایج نشان داد که بیش از نیمی از شنوندگان با هدف یادگیری و یک سوم آنها با هدف سرگرمی به این برنامه‌ها گوش می‌کنند. یک برنامه آموزشی در بوتسوانا اطلاعات اولیه‌ای در ارتباط با حقوق شهروندان و چگونگی مشارکت آنها در توسعه کشور را آموزش داد. شنوندگان برنامه‌های این شبکه را به صورت گروهی گوش می‌کردند. آمار قبل و بعد از برنامه نشان می‌دهد که افزایش قابل توجهی در دانش و آگاهی مردم به وجود آمد.

گفت‌وگو و نوآوری

رادیو شنوندگانش را به فعالیت و تغییر رفتار تشویق می‌کند. در بعضی برنامه‌های رادیو که احتیاج به مشارکت مردم است روحیه نوآوری و اعتماد به نفس مردم افزایش می‌یابد. شواهد نشان می‌دهد که اگر رادیو به همراه روش‌های آموزشی دیگر مثل مطالب چاپ شده یا ارتباط گروهی باشد، مؤثرتر خواهد بود. شواهدی نشان می‌دهد که تغییرات رفتاری در کشورهای

روبه رشد توسط رادیو اتفاق افتاده است. برای مثال، یک پروژه پنج‌ساله آموزش «اصول روستایی» در دو منطقه جغرافیایی در گواتمالا انجام شد. هدف این پروژه تغییر روش‌های کشاورزان و بهبود تولید از طریق اطلاع‌رسانی بود. برای یک منطقه اسپانیایی زبان، رادیو یک منبع آشنا جهت اطلاع‌رسانی است. برای مناطقی که محروم‌ترند، ترکیبی از برنامه‌های رادیو و بازدید خانه به خانه متخصصان کشاورزی بسیار مؤثرتر است.

علاوه بر این، پروژه‌ای در تایلند بر روی رادیو کشاورزی انجام شد. این پروژه مشخص کرد که مهم‌ترین دلیلی که کشاورزان به این برنامه‌ها گوش می‌کنند این است که افراد می‌توانند با شرکت در گروه‌ها به حل مشکلاتشان بپردازند. این تبادل دوجانبه اطلاعات بین کشاورز و رادیو باعث می‌شود یک نوع یادگیری شفاهی بین اعضای شرکت‌کننده پیش آید و این به دلیل علاقه‌مندی آنها به موضوعات برنامه‌های رادیو و بحث و تبادل نظر در ارتباط با آنهاست. پیام‌های پخش شده در کانال‌های ارتباطی مثل رادیو، روزنامه و ملاقات از مزارع توسط نمایندگان باعث یادگیری بهتر می‌شود. هدف رسانه کشاورزی حل مشکلات کشاورزان از طریق صحبت و بیان ایده‌هاست.

آموزش تغذیه در مناطق روستایی مکزیکی از طریق روش چندرسانه‌ای (رادیو، پوستر و مقالات) و همکاری گروه‌های آموزشی (معلمان و روش‌های سمعی-بصری) انجام شد. در یک منطقه روستائیان از طریق رادیو آموزش داده شدند. در منطقه دوم، از طریق کلاس‌های درس و معلمان و در منطقه سوم این آموزش نه از طریق معلمان بود و نه از طریق رادیو. در مورد برنامه‌های رادیو هم هیچ اطلاع‌رسانی نشد فقط برخی از مردم به آنها گوش می‌کردند. سه ماه بعد، دانش مردم مورد ارزیابی قرار گرفت. ارزیابی نشان داد که رادیو و آموزش چهره به چهره در کلاس درس تأثیر یکسانی داشتند ولی پیام‌های رادیو از این لحاظ که برای تمام شنوندگان یکسانند تأثیر همگانی‌تری دارند.

بحث و تبادل نظر

بسیاری از نویسندگان اعلام کردند که رادیو آموزشی به همراه روش‌های دیگر آموزشی مثل تبادل نظر گروهی و روش‌های چندرسانه‌ای مؤثرتر است. یک برنامه خوب باید توسط آموزش‌دهندگان خوب حمایت شود. گوش کردن گروهی بسیار مؤثرتر از گوش کردن فردی است؛ چون تبادل نظر گروهی یادگیری را بهتر می‌کند. البته باید به این نکته توجه کرد که گروه‌ها هماهنگ باشند تا تبادل نظر نتیجه‌بخش باشد. همچنین استفاده از روش‌های چندرسانه‌ای مثل استفاده از مطالب چاپ‌شده، پوستر، فیلم و تخته سیاه باعث می‌شود تا مطالب با جزئیات بیشتری به افراد آموزش داده شود.

رادیو آموزشی با به‌کارگیری روش‌های زیر می‌تواند مؤثرتر واقع شود:

- استفاده از مربیان باتجربه در مناطق روستایی
 - ارتباط مستمر و نزدیک با رهبران گروه‌های روستایی
 - توجه‌کردن و یادگیری از انجمن‌های محلی روستا
 - کارکردن با رؤسا و ریش‌سفیدان روستا جهت آشنایی با ساختارهای اجتماعی
 - تشویق افراد بی‌سواد در ابراز عقایدشان به افراد باسواد و مورداطمینان روستا
- در آخر باید به این نکته توجه کرد که شناخت دقیق شنونده، برای ساخت و تدارک برنامه‌های مناسب اهمیت زیادی دارد.

رادیو و آموزش چهره به چهره در کلاس درس تأثیر یکسانی داشتند ولی پیام‌های رادیو از این لحاظ که برای تمام شنوندگان یکسانند تأثیر همگانی‌تری دارند.

نتیجه

این مقاله روش‌های متفاوت رادیو آموزشی را در کشورهای رو به رشد بررسی کرد تا بتوان درس‌های کلی از این تجربیات گرفت ولی هیچ‌یک از روش‌ها را به عنوان روش ایده‌آل انتخاب نکرده است. هر رادیو با توجه به شرایطی که در آن قرار دارد، نیازمند یک روش خاص آموزشی است که باید به این روش‌ها بسیار توجه کرد.

متأسفانه، بسیاری از مطالعاتی که تأثیرات رادیو آموزشی را مورد بررسی قرار داده‌اند با دقت انجام نشده‌اند. بنابراین باید نسبت به نتایج آنها هوشیار بود. با این حال، با اطمینان می‌توان گفت که رادیو یک رسانه مؤثر در جهت آموزش است و متداول-بودن آن در کشورهای رو به رشد توانایی و اهمیت آن را بیشتر می‌کند.

منبع:

Journal of Distance Education the use of Educational Radio in Developing countries: lessons from the Post by: N.G. NWAeroudu Gordon thompson

